

ványok folyamatossága annak a széles körű társadalmi összefogásnak is köszönhető, amely oly jellemző a jászokra.

A jelen kötet a korábbiakhoz hasonló tematikai rendben mutatja be az adott esztendő legfontosabb kulturális rendezvényeit, programjait, a megvalósult eredményeket. A *Művészet* rovatban a Berényi Műhely mestere, Buna Konstantin munkásságáról emlékeznek meg munkatársai, tanítványai, továbbá egy másik jászberényi nevezetesség, Hamza D. Ákos festményeinek budapesti, a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban rendezett kiállításán elhangzott megnyitóbeszéd szövegét olvashatjuk. Sajátos helytörténeti jelentőséggel rendelkezik Bercsényi Tibor iparművész, színházi díszlettervező karikatúragyűjteménye a jászberényi véncserkészek 1930-as évekbeli naplójából, majd a jász hímmzéssel és a jász kürt faragványaival foglalkozó írások következnek.

A *História* rovat első terjedelmes tanulmánya Bagi Gábor tollából a magyar hadifoglyok és a hadifogság kutatásának nehézségeiről, ellentmondásairól ad számot, Csikós Gábor pedig a jászszentandrásiak kétféle emlékezetét tárja elénk 1944–45-ről a helytörténeti dolgozatok és a levéltári források összevetése alapján. Papp Izabella a családkutató klubok vezetőjével, Ari Ilnával készített beszélgetését adta közre, Töröcsik István pedig *Honnan jöhettek a berényi jászok?* című dolgozata járul hozzá az eredetkutatáshoz.

Az *Oktatás és társadalom* rovatban elsőként a Csányi Alapítványnak a jászsági tehetséggondozásban betöltött szerepéről, majd egy kérdőíves felmérés a jászberényi fiatalok és a város kapcsolatáról, továbbá a hazai közoktatásban az 1868-as általános tankötelezettségi törvény jelentőségéről és

alkalmazásának viszontagságairól kapunk tanulságos képet.

A továbbiakban a *Gazdaság és társadalom*, valamint a *Sport és mozgáskultúra* rovatok változatos témaköreivel foglalkozó cikkek sorakoznak, utalva az évi aktualitásokra is.

Az *Örökség* rovat első cikke 1848/49 jászsági emlékeiből nyújt képes gyűjteményt Bugyi Gábor, Fodor István Ferenc és Nagy Dezsőné gondozásában, majd a Turi István biológiai emlékversenyről, a Jász-Faragó család őseinek eredeti nevééről, továbbá a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság 25 évéről, valamint a jászsági madárlesről olvashatunk beszámolókat.

A kötetet a könyv- és filmismertetések sora zárja: egy XVIII. századi jászsági önéletrírásról, a jászberényi ferencesekről, a táncművész és koreográfus témáról, valamint az új kiadványokról és az internetes elérhetőségekről.

(Jászsági évkönyv 2019. Felelős szerkesztő: Pethő László. Jászsági Évkönyv Alapítvány, Jászberény, 2019. 283 oldal)

Selmecci Kovács Attila

SÁRKERESZTES ÉVEZREDEI

A középkori nevén Köröosztös, a mai Sárkeresztes történetét bemutató könyv nem csak a falumonográfiáknál már-már hagyományosnak is nevezhető nyomdai kivitelről különbözik a nem szokványos szerkesztési megoldásokkal (például minden fejezet külön színcsíkot kapott az oldalakon, a tördélés változatos oldaltükröket eredményezett), hanem a tartalom, a feldolgozottság mértéke és minősége is kiemelkedő jelentőségűvé teszi ezt a kötetet.

A szerző, Szűcs Tamás éveken át végzett kutatásokat levéltárakban, könyvtárakban, felgyűjtötte a település lakói emlékezetében megőrződött/továbbhagyományozódott történeteket, s számos archív fényképet, amelyek a könyvet lapozgatókat mintegy

múltba nézéseként visszaviszik a több ezer év történései, egykori emberi közé.

A kötet műfaját tekintve monográfia. Tartalmában kompakt, s a részletekben (a fejezetekben) tárulnak fel az évezredek eseményeiből azok, amelyek az elődtelepülésekhez és a mai faluhoz kötődnek. S természetesen, számos személy is, akik akár jobbagyként, zsellérként, „*uraságként*”, vagy tanítóként, lelkészként, s számos más tisztségben, munkában voltak részesei ezeknek.

Az egykori Köröstyös (és a többi elődtelepülés) lakói mindig Székesfehérvár (az egykori Alba Regia) gazdasági vonzáskörzetében éltek, alig néhány kilométerre a hazánk történelmében nagy szerepet betöltött várostól. S amikor az évszázadok alatt hadak jöttek vagy mentek, az útjuk többnyire a falun is keresztülvezetett. S mi más tehetek az itt élők, mint robotba jártak, adóztak, katonáskodtak ennek-annak, kifosztották őket, felégették a falut, de tudták: itt élnek, halnod kell! S ez őrizte meg őket nemzedékeken át a mai jóllétükig.

A kötet első fejezetében a település természetföldrajzáról olvashatunk. A közeli hegyek, dombok ölelésében a löszös sík felszín, a vízjárta határ, a kedvező mikroklíma a mezőgazdasági művelésre adtak lehetőséget. (A felszíni adottságok következtében gazdag a növény- és állatvilága, amelyek között számos védett faj található.)

A szerző a terület földrajzi neveit a XVIII. század előtti időtől gyűjtötte össze, ezzel is bizonyítva, hogy az élet itt folyamatos volt. Erre utal a több száz évvel korábbról megmaradt névanyag, amelyhez természetesen újabbak társultak, s ami a történelem sorsfordulóinak köszönhető. Számos már csak térképeken, oklevelekben található meg, mert az idő túllépett rajtuk, elveszítették azt a korábbi funkciójukat, hogy minden kis határrészt, gyalog-, dűlő- és szekerutat, facsoportot, forrást és patakpartot tájékozódásra használjanak.

A kötet jelentős fejezete az, amely az elődtelepülések, Barch-Szentborbála, Péterfalva

történetét, az ott éltek munkáját, az egymást követő nemzedékek életét mutatja be. Egyházi és világi birtokosok, helyi nemesek, jobbagyok, zsellérek élete láncolatai adják a múltat, amely hol békés, hol pedig háborútól sanyargatott volt. A sok évszázad alatt papi birtok, ha nehezen is, de a XX. századra már kilábalt a sokoldalú kötöttségekből és elindulhatott a világi fejlődés felé.

Különösen részletes, adatokkal jól ellátott (és főképpen: olvasmányos) az a rész, amely a település török kor alatti eseményeit, a gazdálkodás, a megélhetés nehézségeit, s nemegyszer a falu felégetése utáni újratepedést mutatja be. (Közbevetőleg: több fejezetcím idézet, amelyek hangulatossá teszik az olvasásélményt, mint például a következő.)

„*Az uraságnak akarattjátul függvén*”, amelyben a török kor utáni birtokátrendezésről, az új földesurak megjelenéséről, a gazdálkodás részbeni modernizációját is jelentő változásokról, a település újjáépítéséről, a lakosság létszámbeli gyarapodásáról, s nemegyszer: a katonai hatalmaskodásokról ír a szerző, aki alapos forrásfeltárással mutatja be a mindenkori fő birtokosokat a birtokszerzésüktől a mások kezébe kerülésig. Névsorok, adóösszeírások, birtoktérképek, arcképek, címerek illusztrálják ezt a fejezetet (is).

A továbbiak már rövidebb időszakokat mutatnak be, ezért a szövegterjedelmük is kevesebb, de mindemellett teljes körűen tartalmazzák azokat a fontosabb (és részben inkább csak érdekességként beemelt szöveg-) anyagokat, amelyek a tágabb hazai társadalmi-gazdasági környezetet megjelenítve mutatják be a sárkeresztesiek életét. Ugyanis a polgárosodás útján elindult falu (a közeli Fehérvár közigazgatási, gazdasági, kulturális mintái alapján) olyan fejlődési pályára állt, amely fontos térségi szerepet is biztosított számára. A két katasztrófa, az I. és a II. világháború nem csak anyagi, hanem jelentős lakosságvesztést is okozott.

Az „*Osztályharcnak lelkes katonái*” című rész az 1945 utáni életet, a falu vezető rétege átstrukturálódását, az addigi mezőgazdálkodási formák megváltoztatását mutatja be mindazokkal a hátrányokkal és későbbi előnyökkel, amelyekkel meg kellett birkóznia (néha: elszenvednie) és együtt élnie a lakosságnak.

Bár a szerző eredetileg az 1990-es évvel akarta lezárni a falu története bemutatását, ám – szerencsére –, vállalta az újabb, már nehezebb kutatást, és bő terjedelemben, de ismét csak kisebb részekre bontva írta meg az utóbbi évek, évtizedek eseményeit. A kötetnek ez a legadatgazdagabb része. Számos statisztikai és mérőszám, dátumok, grafikonok sorjáznak, s mindezek olyan koherensen megjelenítve, hogy ezekkel együtt is olvasható, történetileg, kronológiailag objektív, hiteles a szöveg, amit már számos színes fotó is illusztrál.

A mai Sárkeresztes a térség egyik olyan települése, amelynek erős a gazdasági élete és számos jól működő intézmény biztosítja a lakosok komfortérzését. Több civil egyesület fogja össze különböző korosztályokból a művelődési, sport és más jellegű érdeklődésűeket. Az „*Eklésia helvetica Confessiona lévőköl*” című rész a kora újkori kezdetektől mutatja be, hogy az egykor erős protestáns gyülekezet mellett hogyan lett társ a katolikusok közössége. S természetesen, a lelki vezetők néha tragikus életútja is rávilágít arra, hogy az egyházak vezetői sem mindig voltak mentesek a megpróbáltatásoktól. S velük párhuzamosan az egyházak, majd az állam és a mai fenntartó által működtetett iskolák és a tanítók, tanárok is ott vannak a falu múltja középpontjában.

Szűcs Tamás a kötet befejező részeiben a tájhasználatról, a szőlőhegyről, a paraszti építkezésről, a hétköznapi és ünnepi rituálékról írt, amelyek emberközelivé hozzák a

„köröstyői” emberek mentalitását, gondolkodásmódjukat a világról, önmagukról és az életük értelméről.

A könyv *Függelék* részében dokumentumok szövegei, táblázatok, névsorok (lelkészek, tanítók, bírók, községvezetők, a különleges körülmények között elhunytak) és a népszámlálások adatai, valamint értelmezési lehetőségként a régi mértékegységek feloldásai és az irodalomjegyzék található.

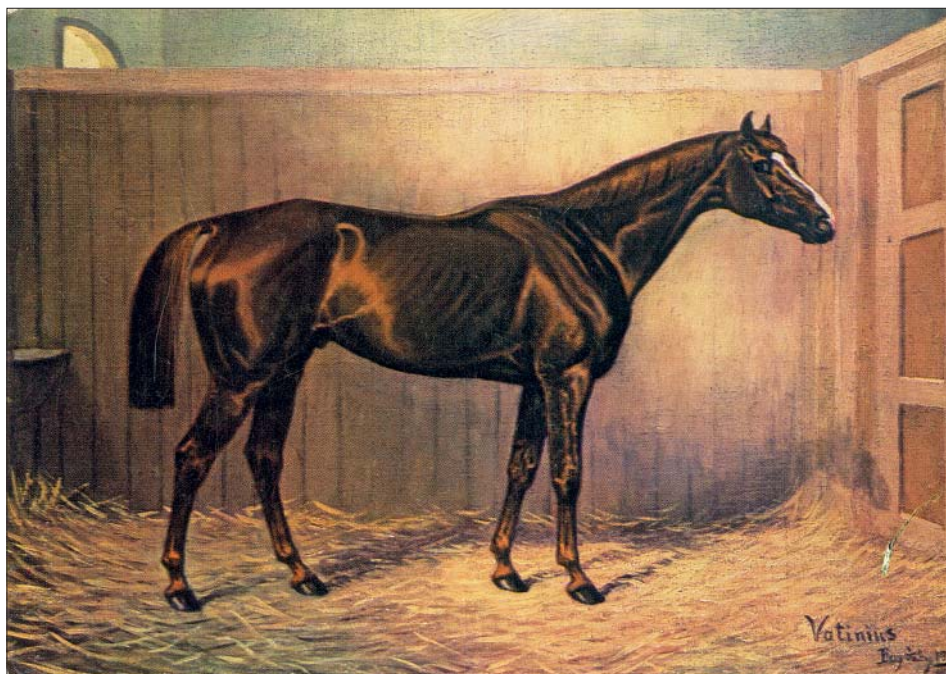
Túl a racionális történetleírás, érzelmileg ide illőnek tartom Szűcs Tamásnak az *Előszóban* írott befejező sorait, amelyvel az egykori lakosok élni akarását jeleníti meg a török kor után: „*Tizenegy emberöltő. Az Egyesült Államok és Ausztrália [ez utóbbi mint állam, T. J.] még nem létezett, amikor egy fiatalember a társaival fölkekedett, felpakolták szegényes ruhájukat, néhány agyagedényüket, szerszámaikat, és nekiindultak a sáros, elvadult földnek, hogy a gazos-bokros domboldalban házakat építsenek, hogy otthont teremtsenek maguknak és maradékaiknak. Talán nem is gondolták, milyen nehéz dolguk lesz még az utódaiknak is évszázadokon keresztül. Emléklül ajánlom ezt a könyvet az akácgyökerek ölelésében porladó csontoknak.*”

S nem csak nekik, hanem amiért a kutatóévek alatt (talán) kevesebb figyelmet fordíthatott a szeretteire, írja, hogy a könyvet „*Szüleimnek és gyermekeimnek*” is ajánlja.

A helyi önkormányzat nevében Krähling János polgármester és e sorok írója ajánlották az igazán ünnepélyes külsőségekkel is megjelenített kötetbemutatón a helyi lakosoknak és az elszármazottaknak e szép, dekoratív megjelenésű, professzionális helytörténeti monográfiát.

(Szűcs Tamás: *Köröstyös. Sárkeresztes története napjainkig. Sárkeresztes Község Önkormányzata, Sárkeresztes, 2019. 278 oldal*)

Tölgyesi József

*Az 1921-ben Alagon futott I. Magyar Derby győztese, Vatinius
(Gönczi Ambrus cikkéhez)*

*Az 1944. évi Igazgatósági Díj befutója Káposztásmegyeren
(Száráz György lovaregyleti elnök tulajdonában, Gönczi Ambrus cikkéhez)*

670 Ft

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA
EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKÉZELŐ

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ANYANYELVÁPOLÓK
SZÖVETSÉGE

Esterházy-címeres hadizászló Mars alakjával, XVII. század (?), Pipo-várkastély, Ozora
(A Simontornyai Római Katolikus Plébánia tulajdona,
Györfi Alexandra felvétele; Várkonyi Gábor tanulmányához)